

ლევან ლოსაბერიძე, მარიამ ელოშვილი,
თამარ ბიჭაშვილი, ნაზი ხუნდაძე

ლაშეთხევის მრავალფენიანი ნამოსახლარი

შესავალი

ლევან ლოსაბერიძე

ლაშეთხევის ნამოსახლარი 1973 წელს გაითხარა უფლის-ციხის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ, დ. ხახუტაიშვილის ხელმძღვანელობით.¹ ძეგლის შესწავლა მომდევნო წლებში აღარ გაგრძელებულა და ვეღარც 1973 წლის შედეგების გამოქვეყნება მოხერხდა.² შედეგად, ჩვენ მიერ პირველად ქვეყნდება შალვა ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმის უფლისციხის არქეოლოგიური მასალების ფონდში დაცული ლაშეთხევის ექსპედიციის საველე დღიურის მონაცემები, რომელსაც თან ვურთავთ ნაწილი მასალის პირველად ანალიზსა და ხელახლა შესრულებულ ფოტო და გრაფიკულ ილუსტრაციებს. თუმცა აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დღიურში ნახაზები და გეგმები მნირი რაოდენობითაა დაცული, ამიტომ ქვემოთ წარმოდგენილ კვადრატთა აღნერილობას ყველა შემთხვევაში არ ერთვის გრაფიკული აღნერილობა.

ლაშეთხევის ნამოსახლარი შიდა ქართლში, უფლისციხის ნაქალაქარის აღმოსავლეთით, 3 კმ-ის დაშორებით, მდ. მტკვრის მარცხენა ნაპირზე მდებარეობს. ნამოსახლარი ბუნებრივ ბორცვზეა განლაგებული, რომელსაც აღმოსავლეთიდან მდინარე ლაშეთხევი ჩამოუყვება, ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ მტკვარს უერთდება (სურ. 1).

ნამოსახლარი, გათხრების დასაგეგმად დაიყო ოთხ სექტორად, რომელთა გამყოფი ხაზები დამხრობილი იყო SO-NW (150° - 330°) და SW-NO (240° - 60°). სტრატიგრაფიის დადგენის მიზნით კი, ოთხი თხრილი გაკეთდა – თხრილი №1, თხრილი №2, თხრილი №3, თხრილი №4 (სურ. 2).

თხრილი №1, თხრილ №3-თან ერთად, მიზნად ისახავდა მთლიანი ნამოსახლარის გადაკვეთას სამხრეთ-დასავლეთიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთის მიმართულებით. თხრილი №2, თხრილ

¹ ექსპედიციის მონაწილეები: თ. ქარუმიძე, ვ. გადილია, ლ. კობაიძე, ი. ჯანდიერი

² მოგვიანებით გამოქვეყნდა ერთადერთი სტატია ლაშეთხევის აღრე ბრინჯაოს ხანის კერამიკის შესახებ [ახალია : 2000]

№4-თან ქმნის 900-იან კუთხეს, რომლის მიზანი იყო სტრატიგულის დადგენა ბორცვის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ე.ნ. „ყელის“ მახლობლად (სურ. 3).

ცნობილია, რომ ნამოსახლარის ტერიტორია იხვნებოდა 1930-იან წლებში. შემდგომ, 1968-1969 წლებში, აქ სატყეო მეურნეობას გაუკეთებია თხრილები ტყის გასაშენებლად, რომელიც მოგვიანებით მიუტოვებია. ამ დროს მნიშვნელოვნად დაზიანდა კულტურული ფენები. სტრატიგრაფიულმა თხრილებმა ძეგლზე ოთხი პერიოდის არქეოლოგიური მასალა გამოავლინა – ადრე ბრინჯაოს, გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინის, ანტიკური ხანისა და შუა საუკუნეების.

ძეგლის აღნერილობა

თხრილ №1-ში, ბორცვის სამხრეთ-დასავლეთ ფერდობზე, კულტურული ფენები არ დაფიქსირებულა. თუმცა, ბორცვის თხემზე, დაზიანებული ფენის ქვეშ დადასტურდა ნაცროვანი ფენა, რომელიც ადრე და გვიან ბრინჯაოს ხანის მასალას შეიცავდა. როგორც თხრილში, ისე ზედაპირზე, გამოვლინდა ხანდარში მოხვედრილი ქვებისა და თიხის ბათქაშების დიდი რაოდენობა. თხრილი №1 S სექტორში მდებარეობს, სადაც Sd1 კვადრატში ნაცროვანი ფენა გამოვლინდა. კვადრატის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში აღმოჩნდა ორმო, რომლის თავზე ქვები ეყარა. ქვების გროვაში დაფიქსირდა რამდენიმე ცხოველის თავის ქალა. ორმოს სიმაღლე 0.60 მ-ია. იგი ამოვსებული იყო ნაცრით, რომელშიც არეული იყო სხვადასხვა პერიოდის კერამიკის ფრაგმენტები. ასეთივე სურათი დაფიქსირდა Se1 კვადრატში. Sf1 კვადრატში აღმოჩნდა ტალახზე ნაგები კედლის საძირკვლის ნაშთი, რომელსაც ზემოდან ნაცროვანი ფენა ედო. აღმოჩენილ მასალაში ჭარბობს ადრე ბრინჯაოს ხანის კერამიკა, კედლის ფრაგმენტი კი შუა საუკუნეების უნდა იყოს. ნაგებობის კვალი აღმოჩნდა Sg1 კვადრატშიც, რომელშიც ასევე არეული იყო ბრინჯაოს ხანისა და მასზე გვიანდელი პერიოდის არქეოლოგიური მასალა (სურ. 4). როგორც ჩანს, შუა საუკუნეების ნაგებობების მიერ დაზიანებულია ბრინჯაოს ხანის ფენები, რასაც უნდა გამოეწვია მასალის ასეთი არევა. შუა საუკუნეების ნაგებობის კედლები ნაგებია ფლეთილი ქვით ტალახზე და, სავარაუდოდ, მიზურ საცხოვრებელს უნდა ნარმოადგენდეს. საცხოვრებლის ინტერიერის მაქსიმალური სიღრმე მინის ზედაპირიდან 1.20-1.30 მ-ია. Sh1 კვადრატში, გამთხრელთა ვარაუდით, აღმოჩნდა ე.ნ. ხოვლური ტიპის ღუმელის ნაშთი, რომლის განმენდა 1973 წლის

გათხრების დროს ველარ მოესწრო და ექსპედიცია მის სრულფასოვნად გათხრას მომდევნო წელს აპირებდა, თუმცა არც 1974 წელს და არც შემდგომ ლაშეთხევის ნამოსახლარის გათხრები აღარ გაგრძელებულა (სურ. 5, 6, 7).

თხრილი №2 მთლიანად ნაცროვანი ფენით იყო სავსე. აქაც, მსგავსად თხრილი №1-ისა, ნახანდრალი ქვები აღმოჩნდა. ამ თხრილში 9 ორმო დაფიქსირდა, ძირითადად Wa13, Wb13, Wc13, Wd13 და We13 კვადრატებში (სურ. 5; სურ. 8₁).

ორმო №1 აღმოჩნდა We13-ში. ის ჩაჭრილია თიხნარ ფენაში და ნანილობრივ თხრილის გარეთ ექცევა. მისი სიმაღლე 1.10 მ-ია, დიამეტრი – 1.40 მ. ამოვსებული იყო ნაცრითა და ნანგრევი ქვებით. ასევე აღმოჩნდა დიდი რაოდენობით თიხის ჭურჭლის ნატეხები – ძირითადად ძვ. ნ. II ათასწლეულის დასასრულისა და ძვ. ნ. I ათასწლეულის დასაწყისის. ორმოში ასევე გვხვდება ცხოველის ძვლები.

ორმო №2 Wd13 და We13 კვადრატებში მდებარეობს. იგი გრუნტშია ჩაჭრილი. ამოვსებული იყო ნაცრითა და ქვებით, ასევე თიხის ჭურჭლის ნატეხებით. ორმოს სიმაღლე 0.30 მ-ია, დიამეტრი – 1.60 მ.

ორმო №3 Wa13 კვადრატის ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში მდებარეობს. მსგავსად ორმო №2-სა, ისიც გრუნტშია ჩაჭრილი და ნაცრითაა ამოვსებული. ორმოს სიმაღლეა 0.40 მ, დიამეტრი – 1.10 მ. დასავლეთიდან ამოჭრილი აქვს პატარა ფოსო. ორმოში ძირითადად ადრე ბრინჯაოს ხანის კერამიკა გვხვდება (სურ. 8), ცხოველის ძვლებთან ერთად. გამოსაყოფა ადრე ბრინჯაოს ხანის, მტკვარ-არაქსის კულტურისათვის დამახასიათებელი იერის მქონე შევრილებიანი ნივთის ფრაგმენტი, რომლის დანიშნულებაც უცნობია (სურ. 8₂).

ორმო №4 Wb13 და Wc13 კვადრატებში მდებარეობს. ის თიხნარ ფენაშია ჩაჭრილი და ნაცრითაა ამოვსებული, სადაც სხვადასხვა პერიოდის კერამიკა გვხვდება ადრე ბრინჯაოს ხანიდან ადრე შუა საუკუნეებამდე. ორმოში აღმოჩნდა ცხოველის ძვლებიც.

ორმო №5 Wc13 კვადრატის სამხრეთ ნაწილში მდებარეობს. როგორც ჩანს, ორმო რამდენჯერმერ გამოყენებული სხვადასხვა პერიოდში. ზედა ფენა შუა საუკუნეებს ეკუთვნის, ქვედა კი – გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინის ხანას. ზედა ფენის დამათარილებელი იყო ადრე შუა საუკუნეების ღია ფერის კარაქის სადღვებელის ნატეხები (სურ. 9₁)

ორმო №6 Wb13 კვადრატის დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს. ისიც ნაცრითაა ამოვსებული. გვხვდება სხვადასხვა პერიოდის

კერამიკა და ცხოველის ძვლები. ორმოს სიმაღლე 0.30 მ-ია, დი-ამეტრი – 0.95 მ.

ორმო №7 Wa13 კვადრატის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში მდე-ბარეობს. ორმო გრუნტშია ამოჭრილი. ამოვსებული იყო ნაცრითა და კერამიკის ნატეხებით. ყურადღებას იქცევს ირმის რქის დიდი ფრაგმენტი (სურ. 9₄), რომელსაც ქვემოთ განვიხილავთ.

ორმო №8 ასევე Wa13 კვადრატში მდებარეობს და ნაწილო-ბრივ დაზიანებულია ორმო №7-ის მიერ. ორმო ამოვსებული იყო ნაცრით, კერამიკის ნატეხებითა და ცხოველის ძვლებით. კერამი-კაში გამოსარჩევია დიდი ზომის ჯამების ფრაგმენტები (სურ. 9₃).

ორმო №9 თხრილი №2-ისა და თხრილი №3-ის შეერთების ადგილზე მდებარეობს, Wa13-სა და Wa14 კვადრატებში. ორმო გრუნტშია ამოჭრილი. ამოვსებულია ნაცრით, სხვადასხვა ფორ-მის სამეურნეო დანიშნულების რიყის ქვებით, ცხოველის ძვლე-ბითა და კერამიკის ფრაგმენტებით. კერამიკა ადრე ბრინჯაოსა (სურ. 10) და გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინის ხანისაა (სურ. 9₂).

თხრილ №3-ში აღმოჩნდა მხოლოდ ერთი ნაგებობის კვალი, რომელიც შეუ საუკუნეების უნდა იყოს. ნაგებობა გრუნტშია ჩაჭრილი, დაახლოებით 1 მ-ის სიღრმეზე. იატაკი ქვის ფილებითაა მოგებული. შენობა ხანძრის შედეგადაა დანგრეული. იატაკზე 20-30 სმ სისქის ნაცრის ფენა იღო, რომელიც ადრე შეუ საუკუნეების კერამიკის ფრაგმენტებს შეიცავდა (სურ. 4).

თხრილი №4, როგორც აღვნიშნეთ, მიზნად ისახავდა სტრატი-გრაფიის დადგენას ბორცვის ყელზე. ასევე მისი მიზანი იყო იმის დადგენა, ჰქონება თუ არა ბორცვს თავდაცვითი თხრილი ჩრდილო-ეთიდან, რადგან, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, ის დანარჩენი სამი მხრიდან ბურებრივად იყო დაცული. თხრილ №4-ში კულტურული ფენა ზედაპირიდან მხოლოდ Wa14 კვადრატში გვხვდება, სადაც ის ნაცრის სახითაა შემორჩენილი და მცირე ზომის კერამიკის ფრაგმენტებს შეიცავს. ფენის სიღრმე Wa14 კვადრატში 25 სმ-ია. Wa14-დან Wa20-მდე ფენა სტერილურია. როგორც ჩანს, აქ უნდა ინტენსიურდეს დასახლების თავდაცვითი თხრილი, რომლის მაქსი-მალური სიღრმე მინის თანამედროვე ზედაპირიდან 4.0-4.2 მ-ს შეადგენს. თავდაცვითი თხრილის ჩრდილოეთით, Wa21 კვადრატში ფიქსირდება ცალფად ნაგები კედელი, რომელიც დიაგონალზე, ჩრდილოეთიდან სამხრეთის მიმართულებით გადაკვეთს მას. კედლის დასავლეთ ნაწილში, საძირკვლის დონემდე ამოდიოდა შეუ საუკუნეების თიხის ჭურჭლის ნატეხები. როგორც ჩანს, შეუ საუკუნეებში თავდაცვითი თხრილის კვალი ჯერ კიდევ იყო შემორჩენილი, რომელიც მიწური სახლის ასაშენებლად გა-მოყენებით, რა დროსაც ჩაუჭრიათ ანტიკური ხანისა და გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინის ხანის ფენები.

ძვლისა და ქვის მასალა

მარიამ ელოშვილი, თამარ ბიჭაშვილი

ლაშეთხევის ნამოსახლარზე ძვლისა და ქვის მასალა, კერამიკასთან შედერებით, მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი. ძვლის კოლექციაში შედარებით მრავლადაა ოსტეოლოგიური მასალა, დამუშავებული ძვალი კი ნაკლებია. ამჯერად მხოლოდ ამ უკანასკნელს შევეხებით. ზოგადად, ძვლის მასალა ძალზედ დაზიანებულია და ფრაგმენტულადაა შემორჩენილი. იარაღების უმეტესობა დაშლილია და მათი ფუნქციის დადგენა ვერ ხერხდება, ხშირ შემთხვევაში ტიპოლოგიური ჯგუფის განსაზღვრაც შეუძლებელია. სულ გამოვლენილია შვიდი ნივთი, რომელიც რამდენიმე ჯგუფად იყოფა:

1. სახვრეტი იარაღები
2. საპრიალებელი იარაღები
3. სამრეწველო ნარჩენი
4. განუსაზღვრელი
5. სხვა

სახვრეტი იარაღები წარმოდგენილია ერთი ეგზემპლარით, რომელიც დამზადებულია ლულოვანი ძვლის ანატკეცვზე, დამუშავებული აქვს მხოლოდ წვერის ნაწილი, რომელზეც კარგად ეტყობა გამოყენების კვალიც (სურ. 11₃).

საპრიალებელი იარაღიც ერთი ნიმუშითაა წარმოდგენილი. ის ძალიან არის დაზიანებული, დარჩენილია მხოლოდ პირის ნაწილი. რთულად, თუმცა მაინც განირჩევა მოგლუვებული პირი, რითაც განისაზღვრა ამ ნივთის ჯგუფი.

სამრეწველო ნარჩენი წარმოდგენილია ირმის რქის ფრაგმენტით, რომელსაც სამი მხრიდან მოცლილი აქვს დაბოლოებები და სამივე მათგანზე ეტყობა ღრმა ჭრის კვალი, სავარაუდოდ შესრულებული მეტალის იარაღით (სურ. 9₄).

განუსაზღვრელ ჯგუფში სამი ნივთი შევიყვანეთ. ორი მათგანის მორფოლოგია მეტნაკლებად განირჩევა, თუმცა წვერის დაზიანების გამო თავს ვიკავებთ რომელიმე კატეგორიისათვის მიკუთვნებისაგან (სურ. 11₄). მესამე ნივთი კი მხოლოდ ბოლო ნაწილითაა წარმოდგენილი, წვერი კი მომტვრეული აქვს, ამიტომ მისი დანიშნულების განსაზღვრა შეუძლებელია.

სხვა – ამ ჯგუფში გამოვყავით მილოვანი ძვალი, რომელიც გადაჭრილი და მოგლუვებულია თავსა და ბოლოში. შუაში ღრუბლოვანი ნაწილი მთლიანად აქვს გამოცლილი და შიგნით შეინიშნება ღრმა ჭრის კვალი, რაც ვფიქრობთ მასში მჭრელი სა-

გნის ჩასმასთან უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული. შესაბამისად, ის სახელურს/ტარს წარმოადგენდა (სურ. 11_{1,2}).

მასალის სიმცირე და დაზიანების ფაქტორი ფართო მსჯელობისა და დასკვნების გაკეთების საშუალებას არ იძლევა. წარმოდგენილი მასალის საფუძველზე მხოლოდ იმის თქმა შეგვიძლია, რომ რქაზე შერჩენილი ჭრის კვალი, რომელიც, ჩვენი აზრით, მეტალის იარაღითაა შესრულებული, გვაფიქრებინებს, რომ ის გვიანდელი პერიოდისაა (სავარაუდოდ შუა საუკუნეები). ასევე აღსანიშნავია ე.ნ. სახელური/ტარი, რომელშიც სავარაუდოდ ქვის ან მეტალის მჭრელი იარაღი ისმეოდა და დანის ან სხვა მცირე ზომის ბასრი იარაღის ფუნქციას ასრულებდა.

რაც შეეხება გამოვლენილ ქვის მასალას, ისიც საკმაოდ მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი. ძირითადად გვხვდება კაუის იარაღები, ობსიდიანის ანატკეცები და რიყის ან ბაზალტის ქვის სასრეს-სანაყები. ამჯერად მხოლოდ კაუის იარაღებს განვიხილავთ, რომელიც თხრილ №1-ში, ადრე ბრინჯაოს ხანის მასალასთან ერთად გამოვლინდა. კაუის იარაღები მხოლოდ და მხოლოდ ოთხი ერთეულითაა წარმოდგენილი, მათგან სამი ნამგლის ჩასართია, ერთი კი – შუბისპირი (სურ. 7).

ნამგლის ჩასართი №1 – მოყავისფრო ფერის, საშუალო ზომის, კაუისაგან დამზადებული ნამგლის ჩასართი, რომელსაც მართკუთხედის ფორმა აქვს. დამუშავებულია მისი ორივე გვერდი და კიდეები. ხასიათდება ორივე მხრიდან შემხვედრი რეტუშით. მისი სამუშაო პირი უხეშად არის დაკბილული, ხოლო ზედა მარცხენა კუთხე მომრგვალებულია სხვა კუთხეებთან შედარებით. მას ნამგალში შუა პოზიცია ეკავა. დაზიანებისა და ცეცხლის კვალი არ შეინიშნება.

ნამგლის ჩასართი №2 – მონაცრისფრო, სავარაუდოდ საშუალო სიგრძის (დაზიანებული) კაუის ნამგლის ჩასართი. დამუშავებულია ორმხრივად, შემხვედრი რეტუშით. მისი სამუშაო პირი არათანაბრადა დაკბილული.

ნამგლის ჩასართი №3 – მონაცრისფრო, საშუალო სიგრძის, ნავისებური ფორმის. დამუშავებულია ორმხრივად, შემხვედრი რეტუშით. ასევე რეტუშირებულია მისი კიდეები, გვერდებული მომრგვალებული, ხოლო სამუშაო პირი, სხვა ჩასართებისგან განსხვავებით, სტაბილურად არის დაკბილული.

შუბისპირი – ყავისფერი, კაუის შუბისპირი, კონუსისებური მოყვანილობის. კარგად დამუშავებული, გვერდებზე შემხვედრი რეტუშით და საკმაოდ დიდი ფაცეტისებრი ანატკეცებით. მოტეხილი აქვს ფუძე.

დასკვნა

როგორც ვხედავთ, ლაშეთხევი, ძალიან საინტერესო, მრავალფენიანი ნამოსახლარია, რომელიც ამავდროულად საკმაოდ დაზიანებულია როგორც ახლო ნარიცულში ნარმოებული მინის სამუშაოების შედეგად, ისე თითონ ძეგლის სპეციფიკიდან გამომდინარე, რადგან შუა საუკუნეების ნაგებობებს დაზიანებული აქვს ადრეული პერიოდის ფენები. ამ ტიპის მრავალფენიან ნამოსახლარებს ჩვენ კარგად ვიცნობთ შიდა ქართლიდან, სადაც ერთი და იგივე ტერიტორია დასახლებულია როგორც ადრე, ისე გვიან ბრიხვაოს ხანაში, ასეთებია გუდაბერტყა [Mindiashvili et al. 2012], დედოფლის გორა [Rova 2014] და სხვა. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ლაშეთხევის ნამოსახლარზე ადრე და გვიან ბრინჯაოს ხანის ფენები იმდენადაა დაზიანებული, რომ არსებული მონაცემებით მათზე მსჯელობა საკმაოდ რთულია. ასევე ვფიქრობთ, რომ ექსპედიციის მიერ გათხრების მეთოდოლოგია არცთუ სწორად იყო შერჩეული, რადგან მიგვაჩნია, რომ არ იყო საჭირო 80 მ სიგრძის თხრილის (№1 და №3) გაკეთება ძეგლის ხასიათის გასარკვევად. ასევე საკმაოდ მასშტაბური თხრილი გაკეთდა ბორცვის „ყელის“ მხარეს (№4). რაც მთავარია, თხრილებს მხოლოდ გრძივად ახასიათებთ მასშტაბურობა, მათი სიგანე კი მხოლოდ 3 მ-ია, რაც საკმაოდ არასტანდარტულ სურათს გვაძლევს გათხრილი ფართობების კუთხით.

ვფიქრობთ, მომავალში, ლაშეთხევის ნამოსახლარზე გათხრების განახლება საინტერესო შედეგების მომტანი იქნება. რაც მთავარია, ძეგლის სწორი გათხრისათვის აუცილებელია თანამედროვე მეთოდოლოგიის გამოყენება, რათა უკეთ იქნას შესწავლილი როგორც ბრინჯაოს, ისე გვიანდელი ხანის ფენები. ჩვენი აზრით, განსაკუთრებით საინტერესოა დაფინდეს ადრე და გვიან ბრინჯაოს ხანის კულტურული ფენების ხასიათი – თუ რა ტიპის ძეგლთან გვაქვს საქმე ამ ქრონოლოგიურ პერიოდებში, რადგან როგორც გათხრების შედეგებიდან შევიტყვეთ, გამოვლინდა მხოლოდ ორმოები, სადაც ნარმოდგენილი იყო ბრინჯაოს ხანის მასალა, ისიც საკმაოდ დაზიანებული სახით. ასევე საინტერესოა სავარაუდო ხოლოური ღუმელის არსებობის ფაქტი. გარდა ამისა, რასაკვირველია ყურადღების მიღმა არ უნდა დარჩეს ანტიკური და შუა საუკუნეების კულტურული ფენები. ამ მხრივ საყურადღებოა, რომ საველე დღიურში ნახსენებია ადრე ანტიკური ხანის კერძიკის ფრაგმენტები, თუმცა მასალის დამუშავებისას ჩვენ მხოლოდ ელინისტური ხანის, მცირე ზომის შავლაკიანი ჭურჭლის ფრაგმენტი დავაფიქსირეთ. საბოლოო ჯამში, ვფიქრობთ, რომ ზემოთ განხილულ პრობლემურ საკითხებს მომავალმა გათხრებმა უნდა მოჰყინოს ნათელი.

Levan Losaberidze, Mariam Eloshvili
Tamar Bitchashvili, Nazi Khundadze

Lashetkhevi multilayer settlement

Introduction

Levan Losaberidze

Lashetkhevi settlement is located on the left bank of river Kura in Shida Kartli region, 3 km eastern to Uplistsikhe rock-cut town (Fig.1). Site was excavated in 1973 by the Uplistsikhe archaeological expedition (Georgian National Museum) with supervising of Dr. Davit Khakhutaishevili. Excavations did not continue in next years and 1973's results remained unpublished except of one article about Early Bronze Age pottery assemblage from this site [Akhalaia 1997]. It is the first attempt to publish the results from wider view.

Four long trenches excavated. Each one included 3X3m squares. Trenches №1 and №3 crossed the mound from SW to NE and overall it was about 84 m long. Trench №2 makes 900 with trench №4 in northern part of the mound (Fig. 2; Fig. 3). Site was damaged earlier, once in 1930's when this territory used to plough and later in 1968-69 made trenches for plant the trees. Excavations here revealed Early Bronze, Late Bronze-Early Iron Age, Classical, and Medieval age cultural layers.

Site description

Trench №1 is represented by possible medieval buildings with stone foundation in Sg1-Sf1 squares (Fig. 4; Fig. 5), but this area includes EBA pottery and lithics such as flint spearhead, and sickle blades (Fig. 7). It seems medieval walls destroyed earlier levels. Archaeologists assumed that they discovered so-called Khowle type oven (LBA) and they suggested excavating it next year but excavations here did not continue so far.

Nine pits discovered in Wa13/14-We13/14 squares of trench №2 (Fig. 5; Fig. 8.). Basically, different period materials from EBA to medieval are mixed in these pits (Fig. 8; Fig. 9; Fig. 10). Significant objects from this trench are small figure with extended "horns". Object belongs to Kura-Araxes culture but it is broken and function remains undetermined. Another thing from this trench to note is an antler fragments which supposed to be waste that has traces of cutting made with metal tool (Fig. 9₄).

Only one medieval building discovered in trench №3. Its floor is covered with slabs (Fig. 4). Building was destroyed after fire. There was 20-30 cm thick ashy layer sat on the floor and included early medieval pottery sherds.

Aim to excavate trench №4 in northern part of the mound was to find out if the settlement had defensive ditch from the north because the mound was defended naturally with riverbeds and ravines from other three sides. Excavations show that ditch supposed to be 4.0-4.2 m deep. It was used in medieval period to build semi-subterranean house there and cut LBA-EIA and Classical age layers.

Worked bone and lithic assemblages

Mariam Eloshvili, Tamar Bitchashvili

Bone and stone tools at Lashetkhevi settlement are much lesser than pottery assemblage. Seven bone objects separated from zooarchaeological collection. Most of them are very damaged by natural taphonomy and it is hard to determine their function. We divided them into five groups:

1. Pointed tools
2. Polishing tools
3. Waste
4. Undetermined
5. Others

Pointed tools are represented by one item. It is made on tubular bone flake, the percussion of the bone is direct breaking, processed only point of the tool. On the very edge of the point is a tracing of the use-wear (Fig. 11₃).

Polishing tools also represented by one sample. The tool is very damaged and there is left just small part of the edge, but still visible use-wear on the working part, the reason why we separated that to this the group.

Another group is waste where we have one sample of antler waste. It has traces of the removing from the three parts. Cutting apparently made with metal tool (Fig. 9₄).

Others – group includes one sample, made on antler, it is cut and polished from two sides. Inner part of the polished bone is perforated and has traces. Tool might be used as a handle (Fig. 11_{1,2}).

Undetermined group has three items. Despite the morphological shape we decided to separate them from others because of the missing working parts (Fig. 11₄). The third item is broken and there is only mesio-proximal fragment left.

Due to the less number of bone tools and their damage we are not able to discuss them in wider context. We can only conclude that the trace on the antler has made with metal tool that suggests that this antler was used in historical age, most probably in medieval period. Another significant thing is so-called handle of some sharp edged tool (lithic or metal) that could be knife or small sized dagger.

Lithics are also represented by very small assemblage. Basic raw material in the collection is flint and all samples are tools. Other raw materials are obsidian, cobble, and basalt. Flint tools are discovered in trench №1, next to the EBA pottery. There are only four samples of flint tools, three of them are sickle blades and one is spearhead (Fig. 7).

Conclusion

Even though limited investigations and results at Lashetkhevi, site demonstrates that the multi-layer settlement has significant potential to contribute our knowledge about middle Kura basin as one of the populated region in different times. Due to the highly damaged picture since early 20th century, settlement type remains unknown for us. Despite modern damages site itself as a multi-layer phenomenon has destroyed earlier layers after built later ones. Such multi-period sites are quite known from Shida Kartli region (e.g. Gudaberkha [Mindiashvili et al. 2012], Dedoplis Gora/Aradetis Orgora [Rova 2014]) where they have settled once in Early Bronze Age and later in Late Bronze-Early Iron Age.

We would like to discuss the methodology what was used during 1973's excavations. We think that there was no need to make 80m long trench (№1 and №3) to see site structure. Another big scale trench was made at the north part of the mound but every trench were quite non-standard shape that gave us very limited data about the site.

We think that continue of the excavations at Lashetkhevi will give us new information that would be interesting in a regional context. Important thing is to adapt new methodology to investigate this multi-layer site. It is very important to figure out settlement types of Bronze Age. Significant is discovery of possible Khovle-type oven which remains under question mark. Also, later period layers are very important. It is interesting that Classical Age pottery sherds are mentioned in field diary but we have only registered Hellenistic period small-sized varnished diagnostic sherd.

At last, we think that future long-term and multi-disciplinary archaeological investigations will shed a light all questions and problems mentioned above.

გამოყენებული ლიტერატურა References

1. ახალაია ლ., 2000, ადრებრინჯაოს ხანის კერამიკა ლაშეთხევის გორა-ნამოსახლარიდან, აკადემიკოს შალვა ამირანაშვილის სახელობის საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი ნარკვევები VI, 3-11, თბილისი.
2. Mindiashvili G., Iremashvili S., Sherazadashvili Z., 2012, Gudabertka Settlement (Excavations of 2005, 2009 years), Studies in Caucasian Archaeology, vol. 1, 234-250
3. Rova E., 2014, The Kura-Araxes Culture in the Shida Kartli region of Georgia: An overview, Paléorient, vol. 40-2, 47-69

ილუსტრაციები

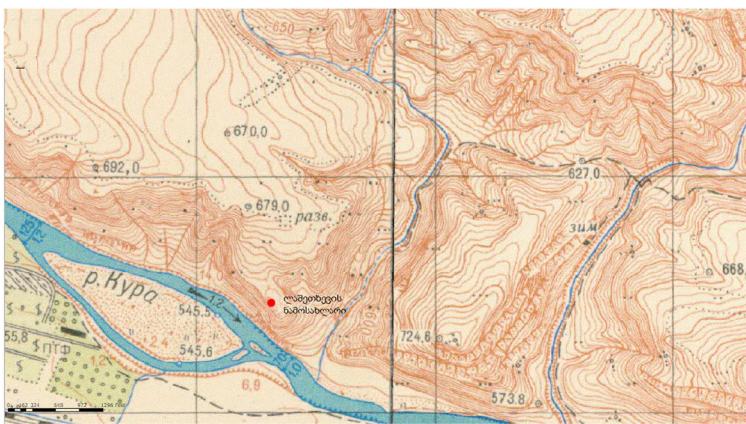
- სურ. 1 1. ძეგლის აეროფოტო (arcgis.com); 2. ნამოსახლარის მდებარეობა ტოპორუკაზე
- სურ. 2 სექტორებად დაყოფილი კვადრატების ბადე და თხრილები (ნახაზი ორიგინალია, დაცულია საველე დღიურში)
- სურ. 3 1. თხრილები და კვადრატების ბადე ძეგლის აეროფოტოსთან მიმართებით; 2. ძეგლის ხედი ჩრდილოეთიდან
- სურ. 4 1. ქვის ნაგებობები Sg1-Sf1 კვადრატებიდან; 2-4. სხვადასხვა პერიოდის კერამიკის ფრაგმენტები თხრილი №1-დან
- სურ. 5 თხრილი №1, №2 და №3-ის გეგმები (გადახაზული და გაციფრულებულია ლ. ლოსაბერიძის მიერ)
- სურ. 6 გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინისა და შუა საუკუნეების კერამიკის ფრაგმენტები თხრილი №1-დან
- სურ. 7 ადრე ბრინჯაოს ხანის კაჟის შუბისპირი და ნამგლის ჩასართები თხრილი №1-დან
- სურ. 8 1. თხრილი №2, ორმოები Wa13/14-We13/14 კვადრატებში; 2-7. ორმოებიდან მომდინარე ადრე ბრინჯაოს ხანის მასალა
- სურ. 9 1. სადღვებელის ფრაგმენტი; 2-3. სხვადასხვა ზომის ჭურჭლის ფრაგმენტები; 4. ირმის რქის ფრაგმენტები
- სურ. 10 ადრე ბრინჯაოს ხანის სხვადასხვა ტიპის ხუფების ფრაგმენტები თხრილი №2-დან
- სურ. 11 1-2. მილოვანი ძვალი სახელურის/ტარის დანიშნულებით; 3. სახვრეტი იარაღი; 4. სახვრეტი იარაღი (დაზიანებული)

Illustrations

- Fig. 1 1. Aerial photograph of the site (arcgis.com); 2. Location of the site at topomap
- Fig. 2 Sectors, grid and excavated areas (Original drawing)
- Fig. 3 1. Grid and excavated areas related to aerial photograph; 2. Site view from the north
- Fig. 4 1. Stone structures at Sg1-Sf1 squares; 2-4. Pottery sherds from different periods
- Fig. 5 Plans of the trenches №1, №2, and №3 (Redrawn and digitized by L. Losaberidze)
- Fig. 6 Late Bronze-Early Iron Age pottery sherds from trench №1
- Fig. 7 Flint spearhead and sickle blades from trench №1, dated to EBA
- Fig. 8 1. Trench №2, Pits from Wa13/14-We13/14 squares; 2-7. EBA sherds from pits
- Fig. 9 1. Sherd of medieval butter churn; 2-3. Different size vessels; 4. Antler fragments
- Fig. 10 Different type lids from trench №2, dated to EBA
- Fig. 11 1-2. Bone tool, possible handle; 3. Pointed tool; 4. Pointed tool (damaged)

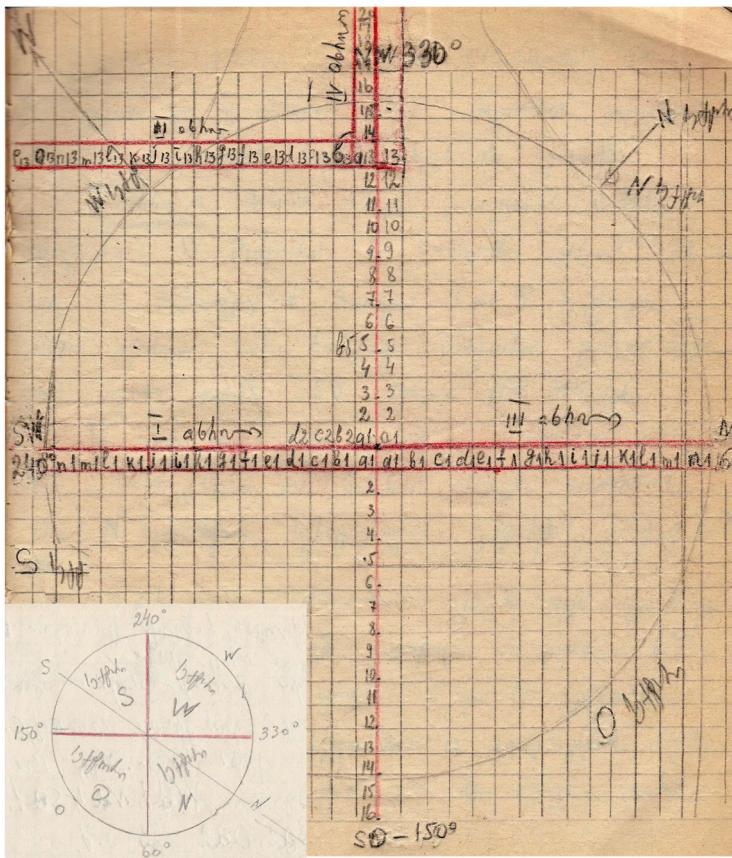

1

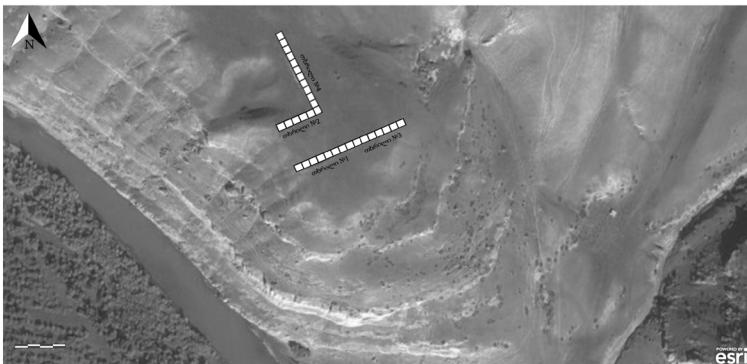

2

სურ. 1 - 1-ძეგლის აეროფოტო (arcgis.com);
2-ნამოსახლარის მდებარეობა ტოპორუკაზე

სურ. 2 - სექტორებად დაყოფილი კვადრატების
ბადე და თხრილები (ნახაზი ორიგინალია, დაცუ-
ლია საველე დღიურში)

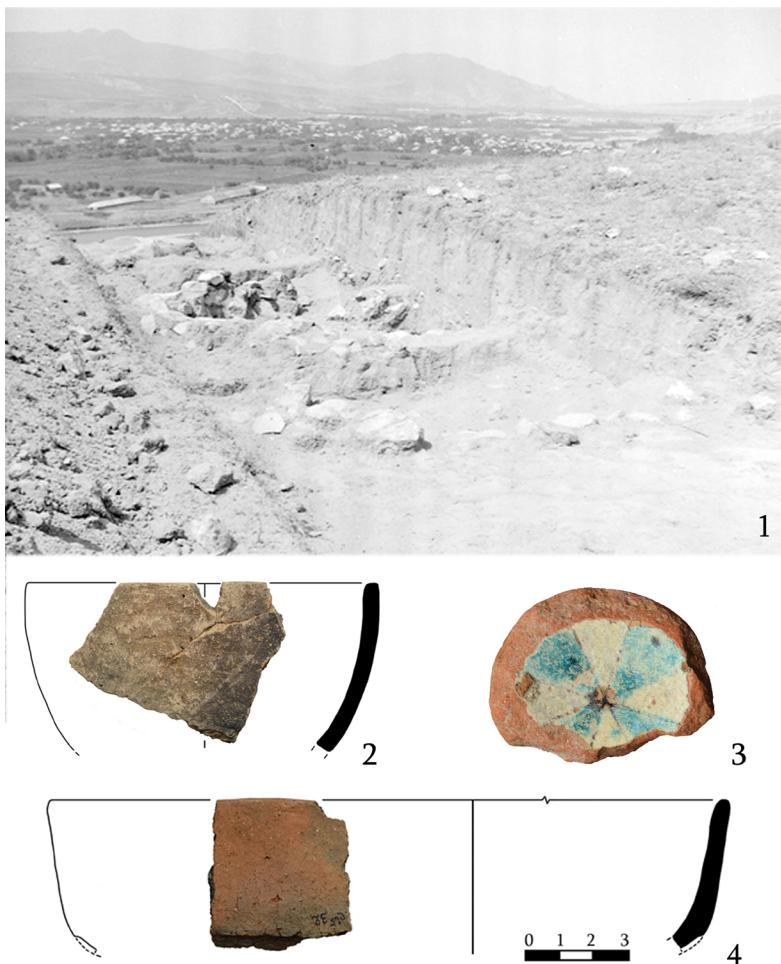

1

2

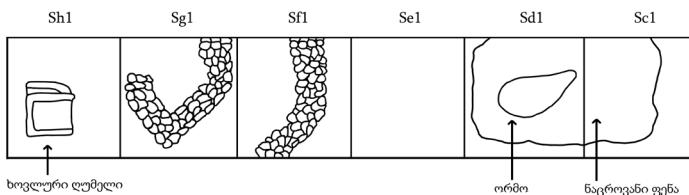
სურ. 3 - 1-თხრილები და კვადრატების ბადე ძეგ-ლის აეროფოტოსთან მიმართებით; 2-ძეგლის ხედი ჩრდილოეთიდან

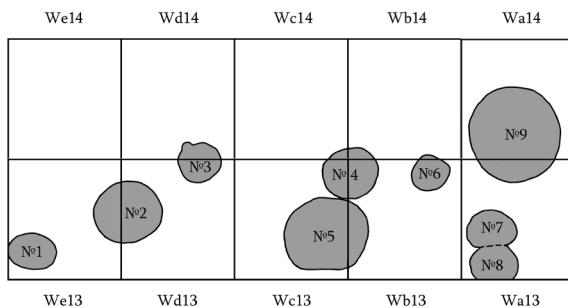
სურ. 4 - 1-ქვის ნაგებობები Sg1-Sf1 კვადრატებიდან;
2-4 - სხვადასხვა პერიოდის კერამიკის ფრაგმენტები
თხრილი №1-დან

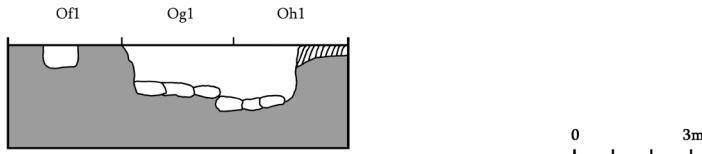
თხრილი №1. Sc1-Sh1 კვადრატების გეგმა

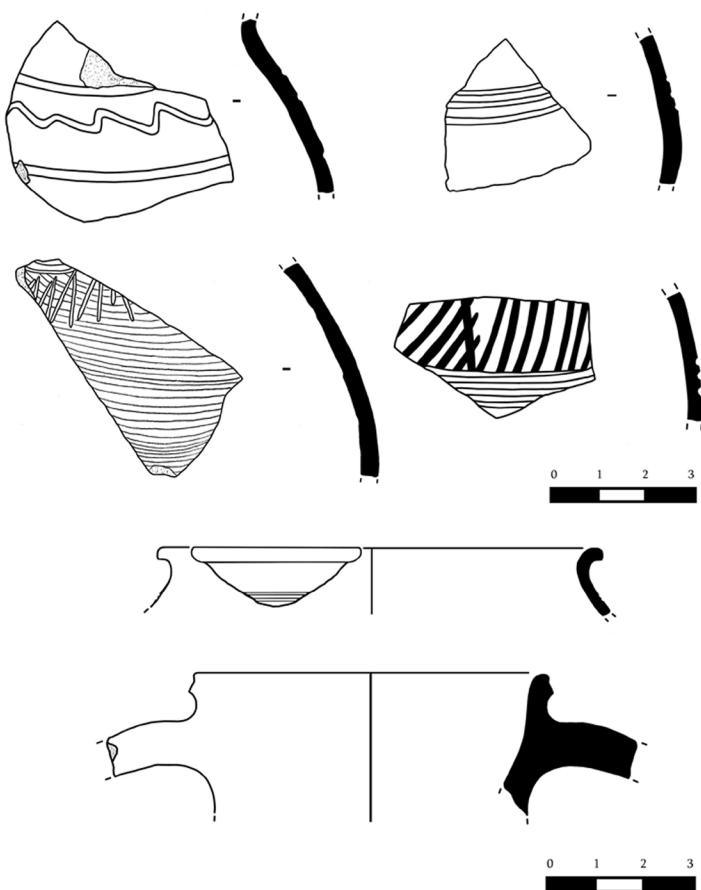
თხრილი №2. Wa13/14-We13/14 კვადრატების გეგმა

თხრილი №3. Of1-Oh1 კვადრატების ჭრილი

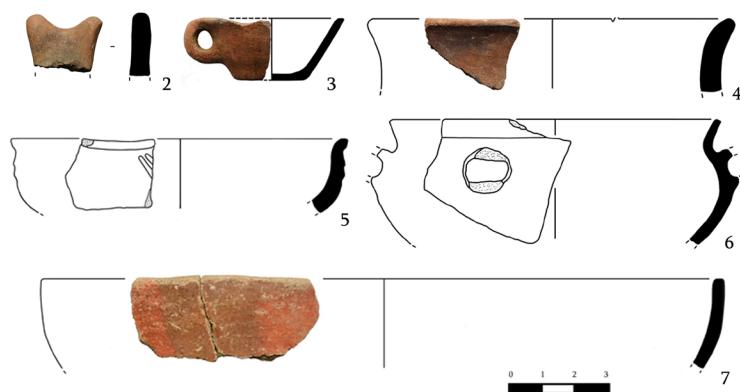
სურ. 5 - თხრილი №1, №2 და №3-ის გეგმები
(გადახაზული და გაციფრულებულია ლ. ლოსაბერიძის მიერ)

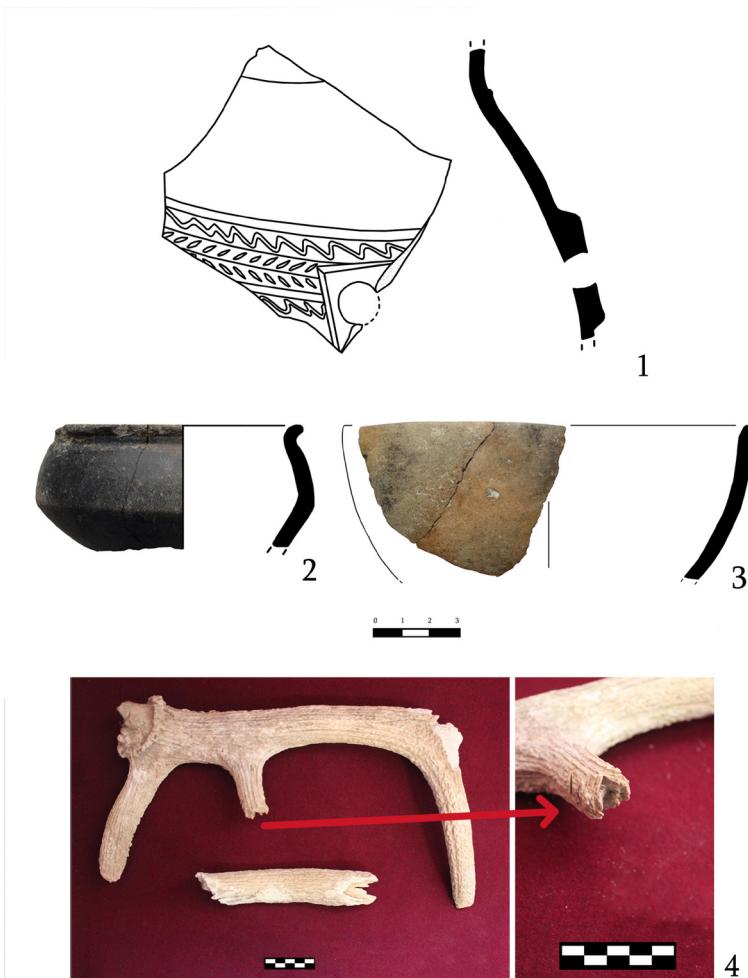
სურ. 6 - გვიან ბრინჯაო-ადრე რკინის ხანისა და
შუა საუკუნეების კერამიკის ფრაგმენტები
თხრილი №1-დან

სურ. 7 - ადრე ბრინჯაოს ხანის კაუის შუბისპირი
და ნამგლის ჩასართები თხრილი №1-დან

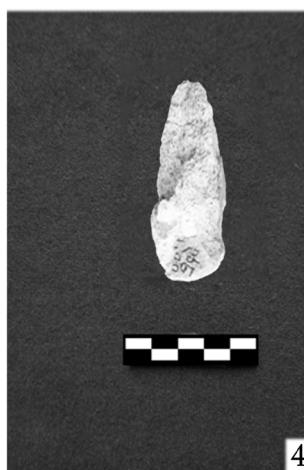
სურ. 8 - 1-თხრილი №2, ორმოები Wa13/14-We13/14
კვადრატებში; 2-7 - ორმოებიდან მომდინარე ადრე
ბრინჯაოს ხანის მასალა

სურ. 9 - 1-კარაქის სადლვებელის ფრაგმენტი;
2-3 - სხვადასხვა ზომის ჭურჭლის ფრაგმენტები;
4-ირმის რქის ფრაგმენტები

სურ. 10 - ადრე ბრინჯაოს ხანის სხვადასხვა ტიპის
ხუფების ფრაგმენტები თხრილი №2-დან

სურ. 11 - 1, 2-მილოვანი ძვალი სახელურის/ტარის
დანიშნულებით; 3-სახვრეტი იარაღი; 4-სახვრეტი
იარაღი (დაზიანებული)